Контрольный экземпляр

Массава а Ленински субботнике гIо!

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШОАТТА, 22 АПРЕЛЬ, 1989 ШУ. ★ № 49 (7706). ★ Мах 3 кеп.

ЧIоагI а тоа а лойла вай сийлахь-йоккха Даьхе—Советски Социалистически Республикай Союз!

Тахан В. И. Ленин ваьча дийнахьа денз 119 шу дуз

АРЕНДАХ ДАЬННА БЕРКАТ

Укх шера хьалхарча квартале дика толамаш даьхад Сунженски района «Западная» яхача фабрика коллективо. Укхаза дулха кхоабаш бройлераши, боабашкаши я. Дулх даккхара план — 105 процент, коа тIарча оалхазараршта из тIакхетийтара яр 102,6 процент кхоачашъяьй. Пачхаьалкхенга дехкад 99 тонн дулх, хIаьта дохка дезар 95 тонн мара дацар. Хьахинна пайда дIалаьрхIача из хул 49 эзар сом.

Оалхазараршта луш дола доакъар рационагIа далар чIоагIа лоархIаме да. Из гIулакх бакъахьа леладича цунах а хул пайда. Бройлерашта тIакхетийтача центнер дулха планагIа 5,5 центнер доакъара единица йоагIача, фабрике 4,8 центнер мара дIаяхийтаяц хьалхарча квартале. Боабашкий центнер дулха даккхара дIаяхийта лийрхIар 6,5 центнер йолаш, дIаяхар 3,6 центнер доакъара единица мара хиланзар.

Арендах лелае дIаенна я № 4 йола цех. Цига кулгалдеш ва Масаев Шарпудин. ДIададахача шера, аренде йоаначa хана, дийнахьа хIара коа тIарча оалхазара 16 грамм мара дулх тIакхетийтацар цига, центнер из даккхара 7,3 центнер доакъара единица дIа а йохийташ. ХIанз гIулакх кхыча тайпара да. Хьалхарча квартале дийнахьа тIакхетийташ хинна дулх 24,4 граммага дIакхачийтар, центнер из даккхара 3,6 центнер доакъара единица мара дIа а ца йохийташ.

Фабрика еррига цехаш я хIанз арендах болх беш йиъ лагIча цехе санна, соахкарчул дукха дикагIа лел коа тIарча оалхазарашта дулх тIакхетийталга кхыча коллективашка а. Иштта беркат далийтад арендо.

Т. ХАШИЕВ.

Даькъала хилба коммунистически къахьегам!

ДИКА КИЙЧО ЯЬ

НАКЪАБАЬХКАБ таханарча субботника вай республика къахьегамхой. Из толаме чакхдаккхара кийчо еш шоай боахаме долчох дувцийтара массехк хаттар дир тха корреспондента Сунженски района «Победа» колхоза «цIеча шоаттденна» кийчо яраи из чакхдаккхараи вIашагIъеллача штаба начальникага, цу боахама партийни организаце секретарага Бринько Валерий Александровичага.

— Валерий Александрович, фу даьд оаша субботника накъадолхаш?

— 22 апрелера шоаттади къаьстта лоархIам болаш да. Вай берригача мехка, дунен прогрессивни адамле В. И. Ленин ваь 119 шу дизара юбилей, дерригача халкъа доккха цIей санна езъю хIара шера.

Еррнгсоюзни субботник чакхдаккхара хетаь митинг хилар тха боахаме дукха ха йоаццаш. Цига къамаьлаш даьчар: механизатораша Выродов Александра, Бугаев Михаила, бригадираша Тесловнч Василе, Ермоленко Анатоле, агронома Попова Галинас, дояркас Киселева Антонинас, кхычар субботнике низ кхо ца беш шоаш къахьегаргхиларах тешал деш дош даларал совгIа, нормаш тIехкхоачашъеш болх бе тIахьийхар совхоза еррига коллектив. Цул тIехьагIа субботник чакхдаккхара штаб вIашагIъеллар. Цунна юкъебахар совхоза профкома председатель З. Глазкова, бригадираш В. Тисловичи, А. Ермоленкоц, ферма заведующи И. Бузуртанов, со. Штабо ши заседани йир. Хьалхарча заседане субботнике, хIаьта цунна кийчо еш дергдолчоа план оттайир. ШозлагIа из чакхйоаккхаш кхаш леладеча бригадай, фермай, мехмастерске, автогаража, керттерча хьатта кулгалхой гул а баь, планагIа де лерхIар дIадовзийтар, оттаяь мероприятеш чакхъяхарах хIара производственни участка кулгалхо бехктокхаме а веш. Планах де лерхIачох дар цар шоай коллективай собранешка дIадийцар. Уж мишта чакхйоах хьожаш а хилар штаба юкъебоагIараш.

— Тахан мел рузкъа дIадохийташ, малагIа балхаш де дага да шо?

— План оттаеш субботнике бергболча хIара балха мах белгалбаьккхаб оаха. Масала, «цIеча шоаттдийнахьа» 2100 квадратни метр гIашлой, машинаш лела наькъаш, кхай тIарча станий, мехмастерске, автогаража ковнаш тоаде лаьрхIад оаха, нийс а деш жагIа а буллаш. Уж балхаш механизировании дергда. ХIаьта 250 квадратни метр моттиг тоаярах 15 соми 25 кепиги лургда, берригa болх барах — 122 сом.

Цу гIуланкха 140 кубически метр жагIа эшаргба. Цунах кхо кубически метр хьатIабарах а 3 соми 15 кепиги лургда, хIаьта берригa — 147 сом, керда гаьнаш эцара, уж дIайогIара 600 сом гаргга хьакъоастадаьд.

Царел совгIа, ши эзарнел дукхагIа хургйолча гаьнашта гонахара лаьтта оахаш, хенашта кIира тохаш, хий дехка нйс эзар метр тоалаш, сангараш оасара баьцех цIенъеш, тоаеш, хIаьта складашка, мехмастерске коа лостам беш 110 саго даькъа а лоацаш 560 сома маьха балхаш дергда. Иштта къахьегаш даькха ахча лоаман районашка Iалама хатаро вахарах боахабаьча наха новкъостала дIахьожадергда.

Хьайбаш леладераш шоай производственни участкашка къахьегаш ба тахан, хIаьта дукхагIбола механизатораш — юртбоахама культураш: генараш, свеклаш, баьцадаараш, ялата, доакъара хьажкIаш дIаювш. Цу гIулакха хьалхе а 1200 гектар лаьтта кийчдаьдар, юртбоахама культураш дIае йолае мара ца езаш.

Кходаьча доагора чотагIа кхаь дийнахьа болх бе социалистически декхар тIаийцад оаха укх шера. ДIабахача кхоъ - ах бетта 3,8 тонн солляркен 1,2 тонн бензини кходаьд оаха. Цунах пайда эцаш къахьегаш ба тахан субботнике механизатораш, шофераш. Цхьен дийнахьа болх бара тоъал да из.

— Мишта карагIдаьннад шоана цу тайпара лоаццача юкъа доагора низал кхоа бе?

— Цхьадола балхаш ца деш диса хургда-кх доагор, аьнна хетаргда цхьабараршта. Из иштта дац. Цу хьакъехьа лаьрхIа болх бу. Доагора, электроэнергена кхом бара оттаяь план я колхозе, царех пайда эцара хIара производственни участка боарам белгал а боаккхаш. Цул тIех доагор доадарах, электроэнерги йоагаярах бригадий, фермай, кхыча подразделеней кулгалхой бехктокхаме оз, цкъаза ахчан гIод а тохаш, хIаьта кхом барах премеш тел. Из доацаш арендни подрядагIа болх беш я тха боахама дукагIйола кхаш леладу бригадаш. Доагора смазочни материалашта кхом бара цар къаьстта а йоакхо ю, юртбоахама продукци яккхарга дIадодар лохде гIерташ.

Хийцца шиъ, кхоъ дIайнига низ боллаше а трактора цхьацца лафет тIехьа а тессе болх бора хьалха тха механизатораша. Иштта из дора цар цу хана хIара рейсах ахча а телаш. дIа-юха баха аттагIа а сихагIа а долаш хиннадаь. ХIанз, масала, кхаш леладеча арендни подряд юкъейоалаяьчул тIехьагIа, кхыча тайпара да гIулакх. Мухь дукхагIа дIа мел хьо, хIаьта из болх бара рузкъа кIезнгагIа дIа мел дохийт дукхагIа хул ахчанца а ялатаца а цар тIеххьара хьаэцар. Цудухьа укх шера кхашка органически удобрени дIакхухьаш шиъ е кхоъ лафет тIехьа а тоссаш къахьийгар тха механизатораша. Белгалдаккха доагIа лаьтта органически удобренешца хьаьндара укх шерара план цар хIанзле кхоачашъяьлга. Цу гIулакхаша аьттув балийтар доагора кхом бе.

— Субботнике дакъа лоацаш болчар болх сихагIа, дикагIа дIабахийтара фу даьд оаша?

— 22 апрель хьатIакхачалехьа кхы а шиъ субботник чакхдаьккхад оаха. Царех цаI — 8 апреле. Юртбоахама культураш дIаювш а кхашкарча станашка лостам беш а хилар механизатораш, ахархой цу дийнахьа, хIаьта хьайбаш леладераша шоай производственни участкашка болх бир. Кхашкарча станий помещенеш тоаеш, чуний а ара а кIир тохаш, кхыдола балхаш деш механизаторашта цу дийнахьа дика новкъостал дир совхоза контора, мехмастерске болхлоша а. Кхашкара балхаш ма хулла сихагIа чакхдаха гIерташ боахкаш болча механизатораша, каст-каста бийсаш йоах хIанз станашка.

Тахан субботнике дакъа лоацаш болча наха хьалхе кIир, басар, гермеш, белаш, йолхьингаш, кхы мел эша гIирс Iалашбаьб. ХIаьта кхашка къахьегаш болча механизаторашка тоъал да тIададаларга диллача лакхача кондицех дола тахан дIаювча культурай фу, минеральни удобренеш, кхы мея эшар. Цу дерригне лакха овсарле йолаш къахьега вIаштIехьдоалийт наьха.

ДIаяздаьр М. ХАМАТХАНОВ.

ОВСАРЕ КЪАХЬЕГАРГДА

22-ча апреле Еррнгсоюзни коммунистически субботник дара «Красный молот» заводa коллектива почин массавар раьза а болаш, хьаллаьцар «Тепличный» яхача совхоза къахьегамхоша. Ерригача производственни подразделеней цIеча уголокашка шоаш яьча собранешка баьцадаараш леладераша, гIишлонхоша, механизаторашеи шофераше чIоагIо йир къахьегама цIей долча дийнахьа лакхача овсарленца болх бе.

Дукха хIамаш да боахама къахьегамхоша «ЦIеча шоаттдийнахьа» де лаьрхIараш. Теплицашка болх бечар хьагул а яь «Горплодоовощторга» тикашка йохка дIайохьийтаргья итташ центнераш помидораш, нарсаш, хохаш, хоарсамаш, петрушка, укроп. Еррига дIалаьрхIача торгови сете цу дийнахьа дIакхоачаргья 32 эзар сома маьха юртбоахама продукци. Болх барах шоашта доагIача алапех 1200 сом дIахьожаде лерхI, стихийни хатар хиннарашта гIонна.

«ЦIеча шоаттдийнахьа» болх бе араваргва 340 саг, царех 146-не къахьегаргда шоай массазарча балха моттигашка, хIаьта вокхар лостам бергба шоай территореш тIа. зизаш а гаьнаш а дIайогIаргья, кIир тохаргья, басараш хьокхаргда.

* * *

Кхыча деношкарчул хьинaрегIа а овсарегIа а къахьега кийчлуш ба «ЦIеча шоаттдийнахьа» «Атагинский» совхоза болхлой. Цу дийнахьа кхашка болх бе араваргва 520 саг, царех 420-не шоай участкашка къахьегаргда, хIаьта бисачар лостам бергба совхоза а шоай подшефни йолча берий беша а территореш тIа.

Цу дийнахьа «атагинцаша» 40 гектар хулача кхай тIа дIаде лерхI баьцадаараш, хIаьта механизатораш дага ба ялат дIадера хьалхара лаьтта кийчдеш цунна культиваци ей хьажкIаш дIаен. Мехмастерскешка а кхохкабенна хургба болх — укхаза лерхI ши трактор тоае, транспортникаша кходергда 30 центнер доагор. Совхоза хьайбаш леладераш а лаьрхIа ба шоай лоархIаме дакъа юкъедахьа. Цар цу дийнахьа пачхаьалкхенга йоххаргья 5 тонн шура, 600 килограмм дулх.

Арахьа лостам бечар дIайогIаргья къона гаьнаш, зизаш, цIено ергья А. Шериповa оттадаьча памятника гонахьа, тиша аьшк гулдергда. Цу дерригне хоздергда наькъаш, контора чуйола цIа.

Шоаш даьккхача ахчах 800 сом Машара фонден лоаман районашка хатар хиннача наха гIо дара йолча счетен дIахьожаде лерхI совхоза къахьегамхоша.

* * *

Еррнгсоюзни коммунистически субботник хула ди бокъонца дола къахьегама цIей санна дезде кийчлуш ба Йоккхача АтагIарча № 2 йолча юкъерча школа дешархойи хьехархойи. Школа парторганизаце секретарь Ю. Г. Яндарбиев керте а латташ, укхаза вIашагIъеллай субботника кийчо яра а из чакхдаккхара а йола штаб. Балхий план а оттаяь, хIаране дезар белгалдаьккхад цо, хIара класса хьожаяьй ши-ший участок.

«ЦIеча шоаттдийнахьа» болх бе араваргва 780 дешархо, царца цхьана цар хьехархой а болаш. Цу дийнахьа бераша гулде лерхI 20 тонн тиша аьшк, 200 килограмм макулатура. Дукха къахьегаргда цар школана уллуврча территоре тIа гаьнаш йогIаши массанахьа лостам беши. Тоаергья кабинеташ, спортгородоки тири, гаьнашта кIир тохаргья.

ЙоккхагIйола пионервожати Сайдулаева Аминат керте а латташ, ворхIлагIча «А» класса пионераша къахьегаргда граждански тIема турпалхочунна А. Шериповa оттадаьча памятника гонахьа лостам беш. «Йоакхо» яха операци кхоачаш а еш, цхьаь бисача бокххийча наха эшачунга хьожаргба кхыча классашкара пионераш.

БоккхагIчарна лоархIаме гIо дергда иттлагIча классашка деша ягIача йиIигаша. Шоай классни кулгалхочунца З. С. Сагиповаца цхьана хох цIенбеш болх беш хургба уж «Кооптехсырье» яхача республикански базе.

Цу дезача дийнахьа шоаш мел даьккха ахча вай республика лоаман районашка токхамаш хиларах зе хиннача наха гIо дара дIахьожаде лаьрхIад школа дешархоша.

С. М. ЯСУЕВ.

ОКРУЖНОЙ ХОРЖАМИЙ КОМИССЕ

СССР халкъа депутаташ харжара № 676 йолча Ножай-Юртовски къаман-территориальни хоржамий округа окружной хоржамий комиссе, халкъа депутаталла кандидаташ оттабара хьакъехьарча къахьегама коллективай, нах бахача моттигашкарча харжархой собраней протоколашка а шоаш харжийта раьза хиларах йолча цар заявленешка а хьежжа хоржамех долча Закона 40-ча статьяс ма яххара, № 676 йолча Ножай-Юртовски къаман-территориальни хоржамий округе гIолла СССР халкъа депутаталла кандидаташ а бaь дIаязбаьб:

Авторханов Суьпян Эвтербиевич, 1951 шера ваь вола, Ножай-Юртовски райисполкома председатела заместитель, Ножай-Юрта вахаш ва;

Бисултанова Асет Усмановна, 1956 шера яь йола, Грозненски швейни объединене № 3 йолча филиала йоккхагIйола технолог, Гудермесски района Новогрозненски поселке яхаш я;

Бисултанов Русбек Алавдинович, 1959 шера ваь вола, Ножай-Юртовски района агропромышленни объединене председатель, Ножай-Юртовски района Энгеной яхача юрта вахаш ва;

Боршев Николай Николаевич, 1935 шера ваь вола, станце Гудермес локомотивни депо тепловоза машинист, гор. Гудермесе вахаш ва;

Гойтемиров Рамзай Усманович, 1951 шера ваь вола, Л. Н. Толстой цIерагIча Нохч-ГIалгIай пачхаьалкхен университета преподаватель, гор. Грозне вахаш ва;

Махмудов Умар Сайтселимович, 1949 шера ваь вола, СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода аппаратчик, гор. Грозне вахаш ва.

Мехеев Халид Мовладиевич, 1952 шера ваь вола, «Селкоопзаготпром» яхача кооператива заведующи, Ножай-Юрта вахаш ва;

Насуханов Вачи Алавдиевич, 1932 шера ваь вола, «Новогрозненский» совхоза бригадир, Новогрозненски поселке вахаш ва;

Тутуев Висами Мадалаевич, 1953 шера ваь вола «Коммунизма маяк» яхача ножай-юртовски районни газета редакце письмой отдела заведующи, Галайты яхача юрта вахаш ва.

Социальни сферана— цIенхаштта йоакхо

КПСС Нохч - ГIалгIай обкома социально - экономически дешай хьакъехьа йолча комиссе аргIанара заседани хилар укх деношка. Из чакхъяьлар КПСС обкома секретара Е. В. Тумсоева председателал а деш.

Хьалхе оттаяьча планага хьежжа яьча цу заседане йийцар социальни сферера объекташ хьалъяра пятилетка хьалхарча кхаь шера план кхоачашъяь хиларах йола итогаш. Цу деша хьакъехьа республика гIишлонхоша даьчох дувцаш информаци а еш, гIишлон объекташ хьалъеча латташ долча хьалах хоам бир парте обкома социально - экономически отдела заведующе Р. И. Зыгаловас. Социальни сфера дегIакхувлара дешаш кердача тайпара, иргагIа, кIоаргагIа дувцалга дIадех вайгара экономикана социальни ориентаци яра парте дIаболабаьча политически наькъо, аьнна белгалдаьккхар цо. Ховш ма хиллара, парте XXVII съезд а, цул тIехьагIа XIX Еррнгсоюзни партийни конференци а хинначул тIехьагIа, цар исторически решенеш кхоачаш а еш, отта а яь республике кхоачашъе йолаьй «Жилье-2000», «УнахцIено» яха, халкъа образоване, торговлей, наха гIулакхаш дара йолча а иштта кхыча а сферашкара материально - технически база чIоагIъяра програмаш. КIезиг - дукха лакхъеннай фусамаш, школаш, больницаш, культпросветучрежденеш хьалъяра объемаш. Дале а, духхьал унахцIено лораяра объекташ хьалъяра даькъера яраш мара кхыча хьокхамех йола кхаь шера планаш кхоачаш ца юлуш йисай. ТIеххьарча шерашка дикка кIезигъеннай производственни йоацача сфера объекташ хьалъяра дIайохийташ йола капитальни вложенеш. ДукхагIа дIахьожае езача метта кIезнга йохийт уж, масала, фусамаш хьалъяра даькъе — 6 районе, деша даха ха кхачанза берий учрежденеш хьалъяра даькъе — 12 районе, иштта кхы дIахо.

Дикка тIехьаюсилга нийсдалийтад цу хьакъехьа республике эггара йоккхагIйолча подрядни организаце — «Чечингстрой» ПСМО. Объекташ хьалъеча тIехьадусилга нийсдалара керттера бахьанаш да гIишлошъяра база таронех эсала пайда ийбар, гIишлон материалаш, къаьстта кирпишк, объекташка ханнахьа а эшшача боараме а дIа ца кхачийтар. Ножай - Юртовски районе кирпишк ю заводи Шалински цIеношдара комбинати хьалъеча мелал ювлийтар, чакхъяханза йола гIишлош дукха хилар, боахама хьисапе нах баха цIеноош хьалдара дешай терко ца яр. «Жилье-2000» яха программа кхоачашъяра лоархIам дукхача коллективашка кхета ца бар.

Геттара дукха кхоачамбоацараш нийсдолийт планировани еча гIулакха тIа. Эттача хьала партийни влияни яра пайданегIа йола формаши методаши лаха езаш, экономически рычагех, производство вIаштIехьъяккхара хьалха латтача кердача формаех дикагIа пайда эца безаш хилар белгалдаьккхар заседане дийцача деша хьакъехьа къамаьл даьча облсовпрофа председатела Г. Г. Олейникова, бурув деттачо, «Грознефть» объединене къахьегама совета председатела А. М. Буракова, «Грозтрубопроводстрой» треста управляюще М. А.-М. Мугадаева, «Чечингстрой» ПСМО парткома секретара А. Б. Джукаева, «Промавтоматика» НПО генеральни директора А. А. Опришкос, КПСС Гудермесски райкома хьалхарча секретара А. В. Хадзарагова, КПСС Грозненски горкома шоллагIча секретара М. Э. Баймурадова, «Оргтехника» яхача объединене генеральни директора А. А. Мкртичана. Цар массане а къаьстта белгалдаьккхар планаши оттаяь йола программаши кхоачашъяра даькъера боахама кулгалхой бехктокхам чIоагIа айбе безаш хилар.

Дийца из дош КПСС обкома бюро аргIанарча заседане дувца оттаде деза, аьнна соцам бир комиссе.

Заседане иштта йийцар карарча шера 1-ча квартале республика социально-экономически плане дегIакхувлара программа кхоачашъяра итогаш, чIоагIйир комиссе дIахо йодача хана бе безача балха план а.

Тахан В. И. Ленин вальча дийнахьа денз 119 шу дуз

ИЛЬИЧ ВАЬЧА МОТТИГЕ

«В. И. Ленин ваь моттиг» яхача Ульяновски мемориальни заповеднико чекхдоахаш да доккхий реставрационни балхаш.

Владимир Ильича къона шераш дIадихьа, хьалха симбирски гимнази чу хинна долча цIенах лаьца къаьстта ала доагIа. Укхаза хургья заповедника Пачхьалкхен Мемориальни музей. Цу хана хиннача тайпара юхахьае лаьрхIа я шиъ класс а, физически кабинет а, иштта актови зал а. Хьаьш я гимназе истори дуацаш йола экспозици а.

Заповедника Iилма болхлошен города краеведашек оттадаь да экспозице исторически дакъа. РСФСР художественни фонда московски отделене специалисташ художественни оформлени еш ба. Цу дакъе городера кооперативаш, студенташ, дешархой, къахьегама десанта доакъошхой дика гIоновкъостал деш ба.

СУРТАШ ТIА: 1) заповедника болхлой (аьрдехьара аьттехьа) И. Макеева, В. Преснякова, М. И. Валкин мемориальни музея экспозице деталаш юцаш ба; 2) иштта хиннай Симбирски классически гимнази (XIX бIаьшерен сурта репродукци); 3) «Канон» яхача кооператива членаш Д. Кузнецови (хьалхарча плане) В. Ленскийи музея экспозицена лаьрхIа тоадеш ба шарача хана даь хинна дола сахьат.

Ю. БЕЛОЗЕРОВА суртеш.
(ТАСС фотохроника).

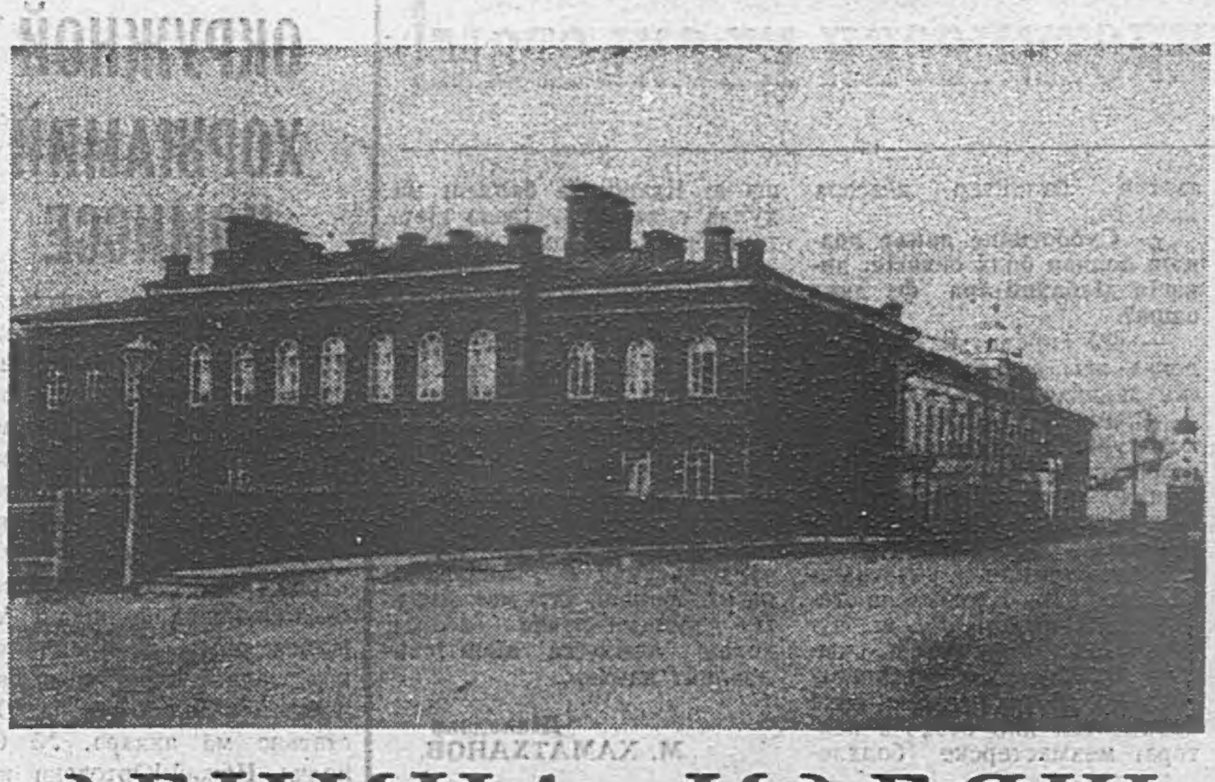

ЛЕНИНА ИДЕЯШ КХОАЧАШЪЕШ

В. И. Ленин вальча дийнахьа денз 119 шу дизарен сийлахьча почина 70 шу дизарен ди хьинареча къахьегамца дездара мосиввчий кхайкарал массане а чIоагтIакъоабалдеш хьаллаьцад вай мехка. Дег тIара къоабалду из Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша а.

СапаргIатача къахьегама цIейна кийчо еш советски наьха дерригача ноахалаша доккхал а деш, дагалувц духхьашхара коммунистически субботникаш. В. И. Ленина сийлахьа почин, аьнна, еза цIи тиллаяр царех, цар чулоацаме геттара кIоарга дола исторически маIан, коммунизма бокъонца йола духхьашхара юхьиг а гуш.

XIанз, къахьегаме коммунистически юхьигаш хьахилара дакъе, вай дерригача вахара хьисапе карагIдийннарий лакхаленашкара дагадехача бакъахьа да малагIча хьалашка хьахиннай сийлахьа почин, малагIа да цох даьнна беркат.

1919 шу. Къона Советски республика лира къовсам лоаттабеаш я контрреволюценизацшта дуxьала. Беха халкъа боахами моцали, нах бовхари, къели, лазараши вира зала яа сискал ца хилари — из хьал да мехка эттар, хIаьта цунца дувзаденна дикка лаьгIъеннай къахьегама овсарле. Мишта, фу дича аьттув баргба из лакхъе, мишта дича бакъахьа да тыле кIоаргга хувцамаш? «Революционни хьисапе къахьега», аьнна РКП(б) даьча кхайкаралю, — яздора цу хана «Правдас», — чIоагтIа низ белар коммунистически организацешта. Из хьал а лоацаш 12-ча апреле шоатта бийсана, шоай партячейка председатела И. Е. Буракова яьча предложенегIа, Москва-Сортировочная яхача депо коммунисташа-машиннаькъахоша, болх йистебаьнначул тIехьагIа юхе а сеца, тоабир кхо паровоз. Боккхача лоархIама гIулакх дар из, хIана аьлча, из дар бокъонца дола духхьашхара коммунистически субботник. Иштта дIайолаелар граждански тIема шерашка шерра дIа-са яьржа йола коммунистически субботникаш дара юхьиг.

Духхьашхарча цу субботнико йIаьхий фактически материал елар В. И. Ленина цу почина исторически лоархIама теоретически кIийле йолларан керда общество хьаяра дакъе практически выводаш яран. 1919 шера 28 июнь, — из дата оттайир В. И. Ленина «Сийлахьа почин» аьнна цIи тиллача ший балха рукописа тIеххьарча оагIон тIа. Кастлашха из арахийцар къаьстта йола брошюра санна. Боккха лоархIам болча, шеррача общественноста дIалийзача цо йоагIаш йола ший моттиг дIалаьцар ленински цIихезача произведенешта юкъе.

1920 шера коммунистически субботникий талгIе кхы а лакхагIа айелар. «Шоаттдийнахьа хургдолча ЦхьоалагIча мая цIейх грандиозни Ерригроссийски субботник де деза», аьнна РКП(б) IX-ча съездо даьча кхайкарало миллионаш болхлой оарцагIбаьхар боахам бохабаь хиларцеи моцалцен къовсам лоаттабара. Ерригсоюзни первомайски субботнико итог йир сийлахьча почина. Духхьашхарча коммунистически субботнике дакъа лоацаш хиннараш веррига а 16 саг мара хиннаеце, 1920 шера даьча цу Ерригсоюзни коммунистически субботнике-маевке дакъа лоацаш хилар 15 миллион саг.

Чакхбаьлар граждански тIом. Грозне болхлой класса хьалхашка эттар геттара лоархIаме декхар — мехкдаьтта боахам юхаметта а оттабеш, цунна овлангара денз реконструкци елга. ДIайовнза яр промыслашка йоагаш хинна цIераш. Iалаьмате ийрча сурт латтар йоассаеннача машиннаькъа станцешка. Яьгача а тIакIалтIа кхайсача а вагонашей паровозашей хьалйинкъаяр станцей территореш. Граждански тIемо бохабаь халкъа боахам юхаметтаоттабара дукха шераш эшаргда-кх, аьнна, хеталуш яр цо йита Iалаьмате унзара лераш. Боккха лоархIам болаш хилар укхаза коммунистически субботникаш. 1920 шера март бетта города партийни организаце инициативагIа мехкдаьтта промыслашка а Грозне кхыча объекташка а хIара кIира шозза-кхозза дора мах боацаш дола субботникаш. Цу болама эггара хьалха юкъеяхарех яр Грозненски узела паровозни депо коллектив. Цу гIулакха ший новкъостий оарцагIбаьхар вар пассажирски машинист, Грозне бIаьдийнахьа лаьттача тIемай доакъошхо В. Ямщиков. Тонара В. Яковлева кулгал а деш, депорча кагирхоша лостам бора депои узелен территореш тIа, станционни наькъаш хьалдизза дола тиша аьшк дIа а доахаш.

1920 шера 19-ча апреле Нохчийн Грозненско-Владикавказски райкомаша цхьана яьча заседане лаьрхIар цхьоалагIча мае субботник де, аьнна. Цу дийнахьа субботнике дакъа лацара арабаьлар 7000 совгIа саг болхлой, трудармейцаш, городе баха нах. Духхьашха Грозне даь массови субботник дар из. Духхьал цхьан май бетта 123 субботник дир Грозне, 19 эзар сахьата болх а беш. Цу хана денз дика традици а хинна дIаэттар Грозне субботникаш делга. Май беттагара декабрь беттага кхаччалца цу шера Грозне чакхдаьккхар 1231 субботник.

Нохчийчене духхьашхара субботникаш дир БоаргIане, Аду-Юрта, Кень-Юрта кхычахьа. Къахьегама казачествоцеи лоаманхощцеи города пролетариато лоаттаду бувзамаш чIоагIдора цар. Дуxьал Слепцовская яхача станице аха а аьха ялат дIадийра 100 десятина общественни лаьттан тIа. Коммунистически юхьигий кIийлен тIа 86 десятина лаьтта аха а аьха цу тIа ялат дIадийра Закан-Юрта бахача наха, 29-ча мае шоаш чакхдаьккхача субботнике. Йоккхача АтагIа моттигерча гарнизона низацщеи бахача нахей цхьан дийнахьа 500 сажень хула ораш даьхар, 10 кIоаг дIакъайлар, улицаш тIа хьаьрцар 150 говр-ворданца хьабена жагI. Иштта къахьийгар наха республика кхыча моттигашка.

Къахьегама энтузиазма белгало, къахьегамхой сийлахьа кхоллама почин а хинна дIаэттар коммунистически субботникаш. Цар чулоацаме В. И. Ленина зийра эггара лакхерча хьисапе къахьегам вIаштIехьбаккхара белгалонаш, кердачун юхьигаш. Цо яздора: «Из — буржуази тIеракхоссарал дукха халагIа, дукха лоархIамегIа, дукха кIоаргагIа, дукха цIенхаштагIа йолча переворота юхьиг, хIана аьлча, из — шо-шоай косноста, хIама бе-башха ца хеташ лелара, мелкобуржуазни эгоизма, вий кхайкаьча капитализмо болхлочоаи ахархочоаи тIехьаленна йитача оамалашта тIехь яьккха котало. Из котало дIачIоагIъяь яьнначул тIехьагIа мара, духхьал тIаккха мара хьахургьяц общественни дисциплина, социалистически дисциплина, духхьал тIаккха мара йиш хургьяц капитализмагахьа юхабода никъ юхатоха, бокъонца цхьаннега эшалургйоацаш а хинна дIаоттаргья коммунизм».

XIамах сакхеташ гора В. И. Ленина сийлахьа дIадоладаьр дIахо дегIаухаргхилар, социалистически общество хьалъеча дакъе советски наьха творчески хьинаре тIа-тIа а керд-кердагIа а йола формаш хьахургхилар.

Сийлен къахьегама традици дIахохьош Москва-Сортировочная яхача депо коллективо 1969 шера советски нах тIахьийхар духхьашхара коммунистически субботник даьча дийнахьа денз 50 шу дизара сийна юбилейни субботник де, аьнна. 1969 шера 12-ча апреле республике дир 410 эзар совгIча саго дакъа лаьца массови субботник. Духхьал промышленни предприятеша цу дийнахьа арахийцар 1 миллион сома маьха продукци. Цу хана денз коммунистически къахьегама хIара шерара цIей а хинна дIаэттар Ленински субботникаш.

1970 шера 11-ча апреле вай республике чакхдаьккхар Владимир Ильич Ленин ваьча дийнахьа денз 100 шу дизара хетадаь хинна массови субботник. Цига дакъа лоацаш хилар 518 эзар гаргга саг болхлой, колхозхой, инженерно-технически болхлой, гIулакхера нахи дешархойи. Предприятешка шоай массазарча моттигашка цу дийнахьа къахьегаш хилар 150 эзар гаргга саг болхлой, колхозхой, гIулакхера нах. Цар арахийцар 1023,4 эзар сома маьха промышленни юртбоахамеи продукци, пятилетка фонде дIачуделар 350 эзар сом ахча.

Шерагара шу ме доала тIа-тIа дукхагIа нах юкъеувзаш, тIа-тIа боккхагIа лоархIам хулаш хьадоагIа «ЦIе шоаттденош».

Вай общества дикала хьал тоадара тIаберзабаь бола парте стратегически никъ ба СССР социально-экономически дегIаккхувлара кIийлен тIа общественни производства интенсификаци елга, планагIа а массе оагIорахьара а советски социалистически общества прогресс дегIайоалаелга.

КПСС XXVII съезда а XIX-ча Ерригсоюзни партийни конференце а белгал мел даьккхар толаме кхоачашдара дола Iалаьмате доккхий декхараш парте дувз сага фактора лоархIам айбаларца. Духхьал наьха инициативаца, энергеца, хьинарца айхха бувзабенна ба социализма низа лоархIамегIа бола хьаст. Исторически лерхIараш масштабнегIа мел хула лоархIамегIа да, дай хьисапе хьашт а долаш, уж кхоачащдеча гIулакха тIа миллионаш наха дакъа лоацилга. Цу тайпарча хьале хилар тахан дертдолча субботника республика къахьегамхоша яь йола кийчо а. XIара дийнахьа итташ йолча къахьегама коллективаша рапорташ лора лакхача къахьегама овсарленца, политически сакхетамца, боккхача безамца а дог-уйланца а В. И. Ленин ваьча дийнахьа денз 119 шу дизаран сийлахьча почина 70 шу дизаран хетадаьча таханарча коммунистически субботнике кхыча деношкарчул овсарегIа къахьегара шоаш е мел эша кийчо яь хиларах. Цу дикача традице инициатораш юха а хилар Москван хьалхалаттача предприятей къахьегама коллективаш. Из кхайкарал массаза а санна, чIоагтIа хьаллаьцар Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша. Эггара хьалха из хьаллаьцачарех яр «Красный молот» завода интернациональни коллектив. Республика къахьегамхой цар тIахьийхар субботнике шоаш мел даьккха ахча лоаман районашка хиннача тохкамаша хатар даьча наха, Афганистане болча хана човнаш хиннача доарахошта долча гIонна, Машара а Берий а Фондашка дIахьожаде, аьнна, хIаьта оттаьча планашка хьежжа таханарча субботнике цар де лаьрхIачох кIезига дийцадац кепайоазоно, радио а телевидене а. Шеко яц шоай дош къахьегама коллективаша дизза кхоачащдергхиларах.

Г. ЕРЕЩЕНКО,
исторически Iилмай кандидат.

ПИСЬМО ЛЕРАГIА

ЦIа доацаш бисараш

Хьамсара редакци! Хьога дехар дераш ба хIанзчул цхьа бутт совгIа ха хьалха денз чуIе цIа доацаш биса нах. 10 марта НГIАССР Ножай-Юртовски района Энгеной яхача юрта лаьтта чутакха доладелар. Лаьтто лелабераш бегаш боацилгах тийшачул тIехьагIа, районе машина яхийтар оаха: гIулакх ишта а да, вогIа долча тайпара а да. Тхона хьахеза жоп дар: «КорзагIдовла дезаш хIама дац, лаьтта чутекхад ерригача районе а. Шо долча дIавайта саг вац, гIулакх моттиге оашош къоастаде».

Уйла а яь, тхоаш доладелар тхо нах а доалахьара хIамаш а лаьтта чутекхача зонера араяха, цхьабакъда, кхо дийн кхо бийсеи яьлча диллача лай тIа бисар нах. 530 дезал араюккъе бисар — дохк доаллача бийсана. Цунах кхерабенна нах шоашта дага дех-дехача дIа-са байдар. Юрта дежурство лелаю кагирхоша, царна тIахьожам лоаттабу къоаноша.

Цу хана денз иштта дахаш да тхо. Цхьабараш берзанча метта бийша бада, вожаш хоттала йоагача цIера юхе бIоахлуш ба...

В. ДУСКАЕВ, А. ХАМСУРКАЕВ, С. ЯХЬЯЕВ, кхыбараш.

Верригаш 18 саг ва кулгаш яздаьраш.

КорзагIбаьнна энгенойцаша дайтача письмо тIа дувцар деррига а бакъ да. Амма нийса оалаш хIама да: цкъа бIаргадайнар дикагIа да, бIаьзза хезачул. XIаьта укхаза сона бIаргабайнар бокъонца бола халкъа бала ба, сендухьа да а хац, общественноста из иштт/ ца хете а.

Нохч-ГIалгIайчене хиннача зуламах прессе талмастта мара хьоахадаьдац.

XIаьта укхаза этта хьал цIенхаштта хIама да. Алхха цхьан Ножай-Юртовски районе а чуIе цIа доацаш висав 18 эзар саг. Цу тайпара Iазап тIаэттад кхы а кхаь района — Советски, Веденски, Малгобекски. Долче, Нохч-ГIалгIайченна арахьара гIо диnза даргдац.

Поселке Энгеной ше долча тайпара унзара сурт хьагучадаьлар. Наькъаш, хьаса бешамаш, сомий бешамаш хиннача хIанз хьарца латташ лаьтта да. ЦIенош, прессо тоIадича санна, гIишлон нувхий гувнаш а хинна латт. КIезиг-дукха а лелае мегаргья аьнна хеташ йола цIагIа лелаю хIамаш укхаза а дIа-хьа а вIашагIтеха нийсъяь латт, дIаьхача доашка догIа тIаделхаш тIоадаеш латт хьажкIаш. Дукха гаьна йоацаш ах чу а яха оагIоралынна улл трактор.

Укхаза цхьаккха хIаманца хьатIаьа йиш яц, из хинна ца Iеш, шин метрага кхоачаш кIоарга шерра нийттIа да деррига лаьтта. ЦхьайолчахIана нийсденнад боккхагIбараш сихха аргIагIа дIа а этта бераш кIалхара даха дезаш, цхьанне дIакхессар вокхо хьалоацаш, тIаккха цо из кхы а гаьнагIа тешамегIа йолча моттиге дехьадоаккхаш.

Цу сахьате юртара дерригa хин хьасташ дIадаьннад. Хий тIаккхуxь лохехьа бахараштa — цар цIенош хIанз а Iолеганза да, ниттIа мара дац. Поселкаъ-цу-даькъа тIа зулам хиннараш Iурра денз саррaлца колхоза контора хьалхашка вIашагIбеттaлу. Можамаш яшанза, юхьмараш йиланза, корзагIбаьнна, эгIазбаха болаш. Укхаза корабир сона «Правде» дайтача письмо авторaш а. Къахетам бехаш бIаргаш лекхар кхалнаха, бераша, боккхийча наха. Массане а ше-ше хьалхагIа ала гIерташ йоахар:

— ГIо де тхона! 10 марта денз чуIе цIенош доацаш да тхо, цу гIулакха сагота волаш саг вац...

— Тхоай цIа доацаш хинна ца Iеш, кхыметтел хIанз даа хIама а дац тхога. Тахан лоалахарча колхозера дайтад тхона хьоари кIеззига дулхи, баркал хилда царна...

Гулбеннараштa дагадохийтар аз стихийни зуламо юхедитараш дIадахара йола Нохч-ГIалгIай АССР Министрий Совета председатель М. Керимов керте а волаш республикански комисси вIашагIъелла хилар. Дагадохийтар — дохийта дагаваьлар: комиссена чIоагтIа эгIазбаха къамаьлаш доладир наха.

— Фу комисси я из?! ВIалла йолаш а йий из?

— Тхо цхьаккха сагах тешац хIанз. ЦIенош хьалде лаьттан участкаш лургья, аьнна дош деннадар тха республика Госагропрома председатела А. Воронкина, бакъда, даьсса хабар мара хIама дац.

Зулам хиннача хана цхьабараш бахабар Беркат-Юрта, цига яьсса латтача консервни завода къахьегама лагере. Цига вера Керимов, цо команда елар цигара нах арабаха, аьнна. Кхеравелар цига нах цIенош хьалде болабалар...

Начальникаш дукха ух зулам тIаэттараш болча. ДукхагIча хана чIоагIа гIадбахе раьза хул шоай цIа доацаш хIанз шоллагIча бетта багIача наха сатохаш хилара. Цул тIехьагIа Грозне заседанеш хул, зулам хиннача моттигашка баха хилара итогаш ю, хоза хабараш дувц. Цу дIаьхача хабарех йола отчеташ кепаетт «Грозненский рабочий» яхача республикански газето, хIаьта ма дарра аьлча, эггара чIоагIагIа хиланза даргдоацар доацаш ба бала тIакхаьчараш. БIайха кхача кийчбе йиш хургйолаш кхашка лелаю кухни цхьаннахьа а йолаш яц. Тоьац мала хий. Тикашка продукташ яц. XIаьта арахьара деш дола новкъостал малагIа да? Республика коллективаша царна дIадахьийтад 200 эзар сом, цхьабакъда, алхха цхьан Ножай-Юртовски районерча зулам тIаэттараштa из дIадийкъача цхьан сага 11 сом мара кхоачаргдац цунах.

Ши эзар совгIа палаткаш хьакхаьчай, амма Грозне йоадаю уж, наха дIа ца луш: кхер палатка наха «йоагтIача» Iо ца оттаяр. кхыметтел цIенош хьалде болабалар а, цул тIехьагIа, царна дIахьожаяьча моттигашка уж дIабахийта, хала хургда, ала гIерт. Иштта я комиссе председатела М. Керимова позици. Ловча шеллулба, цамогаш хилба, Iазап озалда, халонаш Iувшийла йиллача сигаленна кIала, яхилга деци из?..

Бакъда, наьха безам ба участкаш дIаэца а цIенош хьалде болабала а. Цу гIулакха лаьтташ кхоачам хилл лал долаш да — зулам тIаэттача Ножай-Юрта бахача наха айхха экономически этнически бувзамаш леладеча Гудермесски а Шалински а районашка. Дуккхабараш пионерски лагерашка, профилакторешка, салаIара цIеношка, санаторешка чубаха ца туташ юхабаьннаб: ханна баха цига сенна гIоргба, нагахьа санна даим баха цIенош хьалде йиш хилча? Нохчий традици я ший цIа, боахам, участок лелаеш. Цар хIанз кхыметтел хьоаха а дац ссудаши гIишлон материалаши. «Хьакъоастадел тхона лаьтта, вIашагI а ма къоастаде тхо. Из да-кх деррига а», — йоах цар. Хало тIаэттараша дIадехаш дола из сел доккха доаца хIама ца лоархIаш мишта Iе йиш я? Амма кхыметтел цига а цар оагIув хьаллацац. Мел чIоагIа Iомавеннав цхьавола чиновник, духхьал ше яхар эггара нийсагIа лархIа! ДуххьалцIий кIомадала долалу цуя халкъо дIадехачунга ладувгIа дезача хана, наха дика дар де дезача хана. Гой М. Керимова а лаьрхIад халонна кIалбисараш республика пхе районе дIа-юха бекъа. «ТIапан цIерагIа йола юрташ хургьяц!» — аьннад цо. Кепатеха арабаьккхаб хало тIаэттараша законагIа доагIаш дIадехарашца нийслуш боаца Совмина соцам. Лоацца аьлча, госкомиссе хьахьекхад шерра уйла еш ше ца хилар, гIулакхаш мела леладеш хилар, хьагучадалийтад цхьаккха хIама де могаргдоацаш ше хилар.

Эзараш нах дIанийсбанза хиларо ца эшача эксцессашка а лазараш хьарга а кхоачадергда гIулакх. Масала, 420 дезал бахаш хинна Гордали-яха юрт шоай даьй баьхача, хIанз кашамашка чурташ дагIача моттиге дIайхай. Цигтача дIа хIана лац царна лаьтта? Цхьабакъда, хьавенача Керимова дош ца хеттаьш аьннад: «А, укхазара оаха шо дIадоахаргда. Укхаза фу хургда — уйла ергья оаха. СалаIара цIа де а мег». Саг ваха йиш йоацача хьалашка бах укхаза дезалаш кхаь кIира. Духхьал бIоахбалар духьа бийсана ара цIераш йоагаю цар.

Мел дукха садетташ багIа беза доллача хIамах догдиллача наьха? Цхьа ха йоацаш хила йиш йолаш мичад из. Ма дарра аьлча, ерригa Ножай-Юртовски район лаьтта чутекхаш я хIанз. 1980 шера денз геологаша оарц даьхад, зулам хила тарлулга хьалхадаьхад, шоай заключенеш автономни республика Министрий Совете дIахийтай. XIанз эггара дикагIдар — керда зулам хиларга ца а хьежаш кIезиг-кIезига ара а боахаш цига баха нах кхычахьа баха ховшабар. XIаьта районе доахан леладу даьгIеннаш хьае, нокхарий, сомий бешамаш лелае еза...

Тесса дита йиш йоацаш, цIенхаштта уйла тIаяхийта езаш гIулакх да из. XIаьта республика кулгалхошта юкъе хиланза баргбац эттача хьала чIоагтIа сагота а болаш хьадда де дезараш чакхдала могаргдола нах.

А. ГРАЧЕВ,
(«Правда» корр.).
Нохч-ГIалгIай АССР

(Укх шера 19 апреле арадаьнна «Правда» газета).

20 эзар саг лаьтта такхарои бюрократически хьисапе тесса битарои кIалвитав

СЕВО ЮХАТЕТТ ПРОГРЕСС

«Грознефтеоргсинтез» объединене балха юкъе лоархIаме моттиг дIалоац Iилмен техникен юкъейоалаяра ларда тIа производства технически боарам лакхбара дешо. Керда комплексаш хьалъяра, хьалхалаттача технологеца уж кийчъяра, рационализаторски изобретательски болх юкъебаккхара наькъаца а кхоачашду из дош.

1988-ча шера керда техника юкъейоалаяра 14 мероприяти чакхъяккха план оттаьяр. Белгала мел даьха деррига балхаш кхоачашде вIаштIехьдаьнна деце а даьчар чотагIа 2,2 миллион сом пайда бир.

Шерипова цIерагIа Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводе И-8А яха индустриальни даьтта доаккхаргдола процесс кийч а яь юкъейоалаяро 272 эзар сом пайда бир.

Анисимова цIерагIча Новогрозненски мехкдаьтта чакхдоахача заводе кхы тIа а езъяьча бийдала лаьрхIа «Цеокар-3М» яха шийца цеолит йола катализатораш хьаяра технологи караерзаяьй. ДукхагIа пайдане йола горелкаш оттаяра четагIа пишкаш тоае белгалдаьккхад цу предприятерча центральни газофракционирующи установке.

Владимир Ильич Ленина цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача заводе Г-43-107-м яха каталитически крекинга комплекса проектни мощность караерзаелга дIахо дIахьош да. ДIадахача шера цу балхо 250 эзар сом гаргга пайда бир.

СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически заводе пропилена концентрат хьакъоастаяра процесс эргаяьккха тоаеш латт. Изопропилбензол доаккхилга лакхдеш дола балхаш деш латт цига. Духхьал чакхдоаккхача бензинах даш доаллий хьожаш йола прибор нийсъяь дIаоттаеш я производственно - товарни конторе. Резервуарни паркана автоматизаци еш дола балхаш дIахо деш латт цига.

Iилман - технически керда балхаш юкъедоахаш а цар пайда лакхбеш а дукха ду объединене. Цу гIулакха боккха лоархIам болаш да «Грознефтехим» НПО, «ВНИИнефть», «Леннефтехим», «Промавтоматика» яхача а иштта кхыйолча а предприятей Iилманхощцен проектировщикащцеи дIа-юха шерра гIулакхаш леладер.

«Грознефтехимаца» цхьана дукха а хоздоговорни балхаш кхоачашду. ВIашагIъэдаь тенгизски, малхбузен-сибирски мехкдаьтташ чакхдоахаш йола ЭЛОУ-АВТ а Г-43-107м яха каталитически крекинга комплекс а эргаяьккха тоаяра дола балхаш да царна юкъе. СССР 50 шу дизара цIерагIча Грозненски химически завода фенильни смолай ларда тIа плостафикатора производства регламент кийчъеш я Белгородски технологически институте.

Керда техника юкъейоаккхаш 1988-ча шера кхоачашде белгалдаьккхача доккхийча балхех ахаш вIалла динза дисар е дизза кхоачашдинзар. Цудухьа хургба аьнна хеташ хинна пайда ца хулаш бисаб. Болх юхабеташ хинна бахьанаш дукха да. Царех массехк белгалдоаккхаргда вай. Керттера бахьан да «Грознефтеоргсинтеза» предприятеша шоай производственни болх кхоачам боллаш дика дIа ца бахьар. Из бахьан долаш финансово - экономически хьал ледара да, цунца бувзам болаш Iилман - технически разработкаш кийчъе а уж юкъеяхьа а таро кхоачам болаш хилац.

«Грознефтеоргсинтез» производственни объединене техотдела начальника Борисенкос белгал ма даккхара, массайола тайпа инспекцеша, главкаша, министерстваша хIанз а тIехьа еча кIала лард йоацача указанеша болх чIоагIа юхатетт. Из бахьан долаш пайда эца йиш йоацаш дуккха рузкъа хьа а Iов. Институто оттаяь из е вож разработка балха юкъейоалае езаш система я, из дика хилар шеко йолаш доллаше а. Цул совгIа цох пайда эцача хана шоай условеш хьалхашка уеттаю институто. Производственникаша шоаш хоржаш яц цар яь разработкаш.

Цу дерригне объединене Iилман - технически прогресс йоаггIача тайпара дIа ца йохийташ духьаленаш ю.

З. АЮБОВ.

РАДИКАЛЬНИ РЕФОРМА НАЬКЪАГIА

1989 шера 1-ча квартале Нохч-ГIалгIай АССР социально-экономически дегIаярах

Юкъаръэкономически хьокхамаш

КПСС XXVII съезда а XIX Ерригсоюзни партийни конференце а дIадехарашка хьежжа 1989 шера I-ча квартале республике дIахохьош дар экономически реформа чакхйоаккхалга, перестройка процесс тIа-тIа чIоагIагIа кIоаргъелга.

ДукхагIча даькъе экономически методашца халкъа боахаме доал деча, дукхагIйола предприятеш, объединенеши организацеши йиззача боахама расчета а шо-шоашта финансировани яра а принципаш тIа йоахача хьалашка белггалара позитивни хувцамаш хулаш латт халкъа боахаме.

Алсамдаьннад халкъа эша товараш кийчделга, сихденнад розничны товарообороти бахача наха маьхах гIулакхаш делгеи алсамдувлилга, дукхагIа баьккхаб пайда. Хоалуш алсамъяьннай бахача наьха ахчан доходаш. Кхоачашдеш латт экономикана социальни переориентаци елга.

Цунца цхьана биззача низагIа болх бе йолаеннаяц экономически реформа. Кхоачашъяьяц цхьа долча лоархIамеча хьокхамех белгалъяьха йола планаш. Промышленни предприятей лоархIамеча даькъо кхоачашдаьдац продукце поставкаш яра договорни декхараш.

Юртбоахама продукци кийчъеча, чакхйоаккхача, лоаттаеча хIанз а долаш долча кхоачамбоацараша аьттув балийтабац баха нах кхачанца Iалашбелга тоаде. Къахьегама овсарле алсамъяларал хьалдувлаш хиннад алапи тIадетталулга, бахача наьха алсамъювлаш йола ахчан доходаш биззача боараме Iалашъяьяц товаращцеи деча гIулакхащцеи.

Пайда бара шин бетта планах лоархIаьяц хIара нйслагIа йола промышленни предприяти.

Чоалхане а долаш дусаш эца хIанз а цхьайолча предприятей, организацей а совхозий а финансови хьал.

Республика экономически а социально а дегIаккхувлара керттера хьокхамаш белгалдоахаш я ер данеш:

	1989 шерара I-гIа квартал 1988 шерарча I-гIча кварталца процентащца нийсйича
Промышленноста продукци	97,2
Халкъа эша товараш	101,3
Хьайбаш леладара продуктай закупнаш:	
Доахани коа тIара оалхазараши	101
Шура	96
Фуаш	46
Къахьегама овсарле:	
Промышленносте	101,1
Перевозкаш яра объемаш:	
Машиннаькъа транспортаца	93,1
Юкъара пайда нйбеча автомобильни транспортаца	99,4
Паччахьалкхен кооперативни торговлен розничны товарооборот	107
Бувзама гIулакхаш дар	106,3
Бахача наха маьхах гIулакхаш дар	113

Экспортни продукце поставкаш яра гIулакх кхоачашдеш хиннай республика 13 предприяти. Предприятей продукце юкъарча боараме цу поставкай удельни дозал 1 процент хилар.

1989 шера I-ча квартале республика предприятешеи организацешен экспорта лаьрхIа дIадахьийтар 3,9 млн. сома маьха товараш, цу даькъе 1,6 млн. сома маьха машинаши оборудовании а йолаш. Поставкаш яра договорни декхараш 6,3 процент кхоачашдаьд.

Социальни дегIаахар

Баха нах балхаца Iалашбар. Боахам лелабара интенсивни методашкей къахьегамах мах телара кердача хьалашкен довларца дувзаденна а долаш, чIоагIденнад отраслашта юкъе балха низ кердача тайпара дIа-хьа бекъилга. Паччахьалкхен сектора производственни доакъошка болх беш бола нах 8 эзар совгIа саг кIезигагIа хиннаб. Производственни доацача доакъой организацешка болх беш бараш 3 эзар саг гаргга дукхагIа хиннаб. Берригача болхлойи гIулакхерча наьхен дукхал 379,0 эзар саг хилар, колхозхой — 24,2 эзар саг. Кооперативашка болх беши шоай лоIаме къахьегаши ва ворхI эзар гаргга саг (шиннахьа болх беш бараш боацаш). Царех кхаь даькъах шиъ-паччахьалкхен предприятешкареи организацешкареи хьабаькха болхлойи гIулакхера нахи.

Бахача наьха доходаш. 1989 шера I-ча квартале республика халкъа боахама болхлойи гIулакхерча наьхен хинна алапи бетта юкъера лаьрхIача 178 сомагара 189 сомага дIакхоачаш тIаккхийттад. Алсамдаьннад бетта юкъера лаьрхIача колхозхой къахьегамах луш дола алапи.

Алсамъяьхай унахцIено лораелга дегIакхувлара дIаухийташ йола средстваш. Лакхъяьй унахошта кхача Iалашбара, медикаменташ, оборудовани, инвентарь эцара йолча расходий нормаш, юкъедоаладаьд кхаь шерага кхаччалца ха йолча берашта лаьрхIа йола молхаш мах боацаш лулга. Кхоачашдаьд берий-бойи дай-ноаной йоакхо йоацаш дисача берийи, хIаьта иштта тIемен къахьегамен ветераний вахара хьалаш тоадара тIадерзадаь дола гIулакхаш.

Алсамдаьннад шоай доалахьара цIенош хьалдара, бешамашкара цIенолгаш нйдара а кхыча гIулакхашта а лаьрхIа бахача наха хьателаш дола ссудаш.

1989 шера 1-ча апрелага кхоачаш Сберегательни банка учрежденешка бахача наха еш хинна вкладаш 819 млн. сом гаргга хилар.

Кхачан продукташи кхачан доаца товараши кийчделга. 120,9 млн. сома а долаш, 1988 шера йоаггIача периодаца нийсдича 1,3 процент алсамдаьннад 1989 шера 1-ча квартале арахецаш хинна халкъа эша товараш (алкогольни доаца малараш доацаш).

Кхачан продукташ кийчъелга 1989 шера I-ча квартале алсамдаьннад 4,1 млн. сома.

1988 шера I-ча кварталца нийсдича 2,8 процент алсам а доалаш кхачан доаца халкъа эша товараш арахецилга укх боараме хилар:

	1989 шера I-ча квартале фактически арахийцар	Задании кхоачашъяра процент	1989 шера 1-гIа квартал 1988 шерарча 1-ча кварталца процентащца нийсйича
Мебель (розничны маьхах) млн. сом	6,8	100,0	90,5
Металлически пхьегIаш (тонн).	22	95,7	157,1
Металлически менгеш (эзар менги)	7	116,7	116,7
Бытовой химе товараш (млн. сом)	2,3	88,1	76,7
Ювелирни изделеш (эзар сом)	9	69,2	шозза
Швейни изделеш (млн. сом)	2,1	89,6	88,9
Чухьдувхаду барзкъаш (млн. барзкъа)	2,7	88,4	108,2
ТIехнахьа дувхаду барзкъаш (эзарбарзкъа)	157	100,0	106,1
Пасата - носочни изделеш (эзар пар)	125	173,6	117,9
Кога гIирс (эзар пар)	622	98,4	92,3

1989 шера I-ча квартала итогегIа кхачан доацача товарашта (яйгача промышленноста изделеш йоацаш) поставка яра паччахьалкхен заказах лоархIаьяц 12 процент предприятеши объединенеши.

Кхачан доаца товараш кийчдара заданеш кхоачашъеча эттара дукхагIа тIехьдусилга нийсдалийтад «Стройиндустрия», «Чеченингушстройматериалы» яхача объединенеша, «Пищемаш» яхача заводо.

1989 шера I-ча квартале яйгача промышленноста товараш кийчделга соахка цу юкъа хинначунца нийсдича 9,2 процент лаьгIденнад.

Берий кога гIирс арахецара дола паччахьалкхен заказ кхоачашдаьдац 20 эзар пар боараме.

Оттадаьча договорашка диллача 1,3 млн. сома маьха чухьдувхаду барзкъаш потребителашка дIакхачийтадац Назрановски трикотажни фабрико.

Баха нах товаращцеи деча гIулакхащцеи Iалашбар. Паччахьалкхени кооперативни торговлен розничны товарооборота боарам, цу даькъе 1989 шера январь-март бетташкара общественни кхача а болаш, 231 млн. сом хилар, хIаьта соахкарча цу юкъа, вIаши тарде йиш йолча маьхашца нийсдича, 7 процент алсам а баьннаб из.

Общественни кхача юкъе а боагIаш, розничны товарооборота чIоагIъяь йола план республике гIолла бIарчча хьанйцача 100,8 процент кхоачашъяьй, организацей планаш хьавIашагIтехача 104 процент кхоачашъяьй. ЧIоагIъяьча планал тIех дехка халкъа эша товараш 1,9 млн. сома маьха да, цу даькъе паччахьалкхен торговле гIолла дехкараш 4,6 млн. сома маьха а долаш, е 3 процент тIех.

Товарооборот алсамъялар нийсденнад дехкача товарий физически боарамаш алсамдаларан ассортимент хувцаран чотагIа.

Паччахьалкхен а кооперативни а торговле гIолла къаьст-къаьста дола товараш дохкилга хьагойт укх данеша:

	1989 шерара I-гIа квартал 1988 шерарча I-гIа кварталца процентащца нийсйича
Дулхи коа тIара оалхазараши	81
Колбасни изделеш	87
Маьхка продукташ	93
Доахангара йоаккха шура	106
Маша даьтта	169
Генарий даьтта	104
Маргаринови продукци	91
Чиъаьра	156
Фуаш	93
Шенар	91
Кондитерни изделеш	99
Алкогольни доаца малараш	108

Телерадиоаппаратура, мебель, пхьегIай дукхха тайпаш, обоеш, хIамаш йиттара средстваш, боахамен туалетнии сапа, парфюмерно-косметически изделеш эцача даькъе халонаш лов республике бахача наха.

Товараш тикашка хьакхачара ритмичность ца хилар белгалдоаккхаш да, из бахьан долаш цхьанна хIаманца бакъе йиш йоаца пребояш нийслу торговле, хьахулийт искусственни дефицит.

Укх шера хьалхарча квартале соахка цу юкъа хиннaчарца нийсдича 5 процент тIаккхийттад юртбоахама продукцена дола колхозни рынка маьхаш.

Маьхах дола гIулакхаш даьд бахача наха 28,9 млн. сома, хIаьта 1988 шера хьалхарча квартале даьрел 10 процент дукхагIа хул уж. Биззача боараме пайда эцац предприятешкеи организацешкеи маьхах деш дола гIулакхаш кхы тIа а дукхагIа дара йолаш йолча таронех — гIулакхаш делга керттера декхар доацача царех ахашъяраша Iалашдаьдац оттаяь йола планаш кхоачашъелга.

83,4 млн. сома маьха да бахача наха даь бытовой гIулакхаш. Бахача наха бытовой гIулакхаш дара плац 102,7 процент кхоачашъяьй. Из иштта дале а, цу гIулакхий дукххача тайпаех дола дIадехараш кхоачашдеш дац.

Фусамаш хьалъяр. ШийтталагIча пятилетке дукхха а нах баха цIенош хьалде лаьрхIа хиннадале а, республика гIишлон организацеша хадданза телхаю уж дIадаларал ханаш. Иштта 1989 шера хьалхарча квартале эксплуатаце дIаеннар духхьал 700 квадратни метр мара яц нах бахара фусамаш, шера заданегIа 0,4 процент мара яц из. Фусамаш эксплуатаце дIалуча ритмичность ца хиларца цхьана доагIаш да гIишлошъяра дикал лоха хилар а, хIаьта цунца дувзаденна да динза диса балхаш дара кхы тIа а затраташ е эзилга. Цу дерригнеца цхьана 1989 шу доладуча хана вахара хьалаш тоадара учете латташ бар 16 эзар совгIа дезалаш.

Халкъа образовании культурен. Бе-беча тайпай дешара юкъеэзав 304 эзар совгIа саг.

Карарча дешара шера цхьоалагIча класса программагIа дешаш да 5,9 эзар саг ялх шу даьнна дола бераш, царех 1,1 эзар бер деша даха ха кхачанза йолча учрежденешка дешаш а долаш.

Массазарча деша даха ха кхачанза йолча учреждешка хьалхедещ да 39,7 эзар бер, е цу ханага кхаьчарех 27 процент дараш. ХIанз а тIехь сов тIех хьалйиза я деша даха ха кхачанза долча берий учрежденеш, къаьстта городера яраш а йолаш. Оттаьча нормал тIех цар чу да 1,4 эзар бер. Цул совгIа деша даха ха кхачанза йолча берий учрежденешка дIатарде дезаш да 7 эзар совгIа бер.

Хьалхарча квартале эксплуатаце дIаеннай 330 дешархочоа лаьрхIа йола юкъера дешар дешара школа. Дешархой моттигаш алсамъяьхаяле а хIара шоллагIа школьник дешаш ва шоллагIчеи кхоалагIчеи сменагIа.

Лакхерчен юкъерча специальнии дешара заведенешка дешаш ва 27,9 эзар студенти дешархои.

Республике бахача наха юкъе культурно-просветительски болх беш я 9,1 млн. экземпляр книжкай фонд йола 488 массови библиотека, 402 киноустановка, 90,7 эзар моттиг йола 450 клубни учреждени, 8 музейи 4 профессиональни театри.

Бахача наьха унахцIено лораяр. Бахача наха медицински гIо деш ва 3,5 эзар лори юкъера медицински персонала 9,3 эзар саги.

Алсамдаьннад баха нах лорашца, юкъерча медицински персоналаца, больницашцеи поликлиникашцеи Iалашбелга. Цхьабакъда, лакхаэффективни долча медицински гIонца бахача наьха, къаьстта кхалнаьхен берийи, дувзаденна хьашташ биззача боараме кхоачашдеш дац. ЛоархIаме тIехьабусаш ба юрта бахача наха медицински гIулакхаш дара боарам. ЦIенхаштта ше чIоагIъелга дIадехаш я медицински учрежденей материально-технически база.

Къахьегам лорабара мероприятеш чакхъяхара 1988 шера дIадахийта ахча 13,3 млн. сом хилар, хIаьта цу цхьан хана хIанз а лакха я предприятешкара травматизм, царех дукххенешка чакхйоахаш яц гIараш, домах хьалйиза хилар, газ боарамал тIех хилар лаьгIдара йола мероприятеш.

ТIехьадусаш ла физически культурен спорти дегIаккхувлилга. Ира а йолаш юс спортивни а туристски а гIирсацеи инвентарацеи, спортеи туризмаи занятеш яра эшача барзкъацеи кога гIирсацеи дувзаденна бахача наьха дIадехараш кхоачашдара проблема.

Материальни производство

Доал делген боахама механизми эргаяккхар. Доход нормативни дIа-са екъара кIийлен тIа вIаштIехьъяьккхача боахама расчета формаех пайда эцаш йиъ промышленни предприяти хиннай 1989 шера хьалхарча квартале.

Республика предприятешка тIа-тIа шерагIа юкъейоалаеш латт производство вIаштIехьъяккхара прогрессивни формаш — арендни подряд. хьавIашагIйохкаш латт производствана интеграци яра, предприятейи организацейи экономика чIоагIъяра гIо деш йола керда формированеш.

Апрель болалуча хана арендни подряда тIа яьннай шиъ промышленни предприяти.

Республика агропромышленни секторерча хIара пхелагIча боахаме юкъейоалаеш латт арендни подряд. Колхозашцеи совхозашцеи оттадаьча договорагIа бахача наьха боахамашка дулха кхоабаш да 4 эзар гаргга доахани 300 хьакхех. Цунца цхьана боахам лелабара керда формаши методаши дегIаккхувлача йолаш я лоархIаме халонаш а. Овлангара хувцамаш хиннадац материально-технически Iалашо еча, продукци йохкара юкъерча боарамера оптови торговлен дакъа хIанз а тIехь лоадам боацаш кIезига да.

Ресурсашта кхом белга. 1989 шера хьалхарча квартале республика предприятешкеи организацешкеи чакхбоаккхаш хиннаб, кхом а беш, бийдалах, материалех, доагарахи энергехи пайда нйбелга Iалашдара бола болх. ДIадахача шера йоаггIаш йолча хана нормативагIа дIадахийтар нийсдича республика предприятеша кходаьд 1,1 эзар тонн аьшк, 8,4 млн. квт. сахьат электроэнерги.

Ресурсаш кхоелга Iалашдаьд расход яра индивидуальни нормаш лаьгIъяра а кийчъяьча продукцен хьадеча балхийн структура хувцара а чотагIа.

Цунца цхьана 1989 шера 1-ча квартале республика территори бIарчча хьанйцача нийсдалийтад 1,1 эзар тонн котельно-пишкий доагори 1,7 эзар Гкал. йIовхала энерги боарамел дукхагIа йоаль хилар.

Боарамал тIех 3,8 эзар тонн котельно-пишкий доагори 78,8 эзар Гкал. йIовхала энергин йоаьй «Грознефтеоргсинтез» яхача производственни объединене.

Котельно-пишкий доагор доагIачул дукхагIа доагадаьд: цементни заводо — 1,5 эзар тонн, энергетикай электрификацей производственни объединене — 5,6 эзар тонн, йIовхала энерге даькъе — «Пищемаш» яха завод—2,2 эзар. Гкал, Грозненски ремонтно-механически предприяти — 1,6 эзар Гкал.

Промышленность паччахьалкхен заказага а духхьаларча бувзамий даькъага а диллача продукцена поставкаш яра договорни декхараш 99,1 процент кхоачашдаьд. Договорни дисциплина толхаяьй 13,4 процент йолча предприятешеи объединенешеи, потребителашка цар дIакхачийтаяц 4,0 млн. сома маьха продукци (1988 шера 1-ча квартале потребителашка дIакхаьча йоаца продукци 8,6 млн. сома маьха яр).

1989 шера 1-ча кварталца нийсдича промышленни продукци кийчъелга 2,8 процент кIезигденнад, цу даькъе производства средстваш кийчъелга (группа «А») — 4,2 процент а лохлуш, хIаьта потреблене предметаш кийчъелга (группа «Б») 2,0 процент алсамъяьннай.

Соахкарча йоаггIача ханаца нийсдича 1,1 процент айеннай къахьегаме овсарле. Цунца цхьана юкъера алапи тIаккхетара боарам хьалхабувлаш хиннаб къахьегама овсарле тIаккхетара боарамал.

1989 шера 1-ча квартале республика промышленноста балхах йола данеш:

	Договорни декхараш кхоачашдар	Договорни поставкаш яра декхар кхоачаш ца даьча предприятей дакъа	ДегIаахара фактически темпаш: продукце (балхий, даьча гIулакхий) боарам	ДегIаахара фактически темпаш: къахьегама овсарле
Республике гIолла ерригa а	99,1	13,4	97,2	101,1
Союзни доалахьа йола промышленность	99,6	15,2	96,1	99,9
Республикански доалахьа йола промышленность	97,6	12,8	106,8	103,1
цу даькъе: НГIАССР Министрий Совета доалахьа йола промышленность	97,0	8,3	101,4	105,0

Хьалхаювлача темпашца дегIанхай машиностроенин яйга промышленности. 1988 шера 1-ча кварталаца нийсдича лаьгIденнад гIишлон материалаш еча промышленностерча, мехкдаьтта чакхдоахача, мехкдаьтта доахача, хьуни хьу чакхйоахачен промышленностерча, электроэнергетикерча производства боарамаш. Паччахьалкхен приемка хьалашка болх беча промышленни предприятешкеи объединенешкеи 1989 шера 1-ча квартале цкъа дIаелча дIа ца эцаш йисай 1073 эзар сома маьха йола ялх процент гаргга промышленни продукци, боькъонца брак а ль йоаьй из 13 эзар сома маьха яр.

Предприятешта техническ перевооружении реконструкции яра ер шу доладелча денз дIаяхийтай 15,6 млн. сома маьха паччахьалкхен капитальни вложенеш. Цу гIулакха лаьрхIа дIаяхийтача ерригача капитальни вложенеех 60 процент яраш хилар предприятейи организацейи шоай средстваш.

Алсамдаьннад механизацен автоматизацен хIанзарча ханарча средствашца предприятеш Iалашъяь хилар. 1989 шера 1-ча квартале дIаоттаяьй комплексно-механизировании автоматизированнии оборудоване, установкай, агрегатий 12 единица, юкъейоалаяьй 10 керда прогрессивни технологически процесс.

ДIаахача юкъа кара а ерзаяь арахеца йолаяьй 70-нел совгIча тайпай йола промышленни продукци, цох 65 тайпай яр халкъа эша товараш а долаш.

Республике гIолла бIарчча хьанйцача кхоачашъяьй керда изделеш арахецара оттаяь хинна заданеш.

1-ча квартала планал тIех республика мехкдаьттахоща даьккхад 32 эзар тонн мехкдаьтта (газоконденсат юкъе а йоагIаш), 40 млн. куб. метр газ. Кхоачашъяьй ацетон, фенолаш, этилови синтетически спирт, тракторни прицепаш, цемент, вIашагIкхетт аьшкабетонни конструкцешн деталаши, иштта кхы тайпара йола продукци арахецара заданеш.

Цунца цхьана лоархIаме тIехьадусилга нийсдалийтад полиэтилен, тийда йолча хьун материалаш, хьайбаш леладаран доакъар кийчдаран эша машинаши оборудовании арахецара даькъе.

ГIишлон материалаш еча промышленноста предприятей бехкагIа республика гIишлошка шу доладелча денз дIа ца кхоачаш йисай 9 млн. совгIа кирпишк. ГIишлон кирпишна лоархIаме дефицит йоллаше а из арахецара задани кхоачашъяьяц 77 процент мара.

Продукцена поставкаш яра договорни декхараш паччахьалкхен заказаген потребителашца оттадаьча юкъдуххьаларча бувзамий договорашкен хьежжа кхоачашдар. промышленни предприятешкен организацешкен гIолла къахьегама овсарлен продукце боарамаши дегIаахара темпаш:

	Договорни декхараш кхоачашдар	Январь, февраль беттащка пайда бара [illegible] кхоачашъяьр процентащца	ДегIаахара темпаш (1989 ш. I-гIа кв. 1988 ш. I-ча кв. нийсйича): продукце (балхий, даьча гIулакхий) боарам	ДегIаахара темпаш: къахьегама овсарле
«Грознефтеоргсинтез» яха производственни объединени	99,6	94,7	89,9	106,9
«Грознефтемаш» завод	100	99.1	107.4	109,8
«Грознефть» яха производственни объединени	100	116.1	97,5	97,7
«Нефтехимзапчасть» яха Гудермесски завод	100	100	101,3	115.3
«Нефтехимзапчасть» яха Грозненски завод	100	1.5-зза	95,3	103,9
«Красный молот» завод	100	100.1	118.0	113.6
«СССР 60 шу» дизара цIерагIа «Оргтехника» яха производственни объединени	100	115,5	112,1	110,5
«Промавтоматика» яхача НПО опытни завод	100	131.7	174.9	117.9
«Пищемаш» яха завод	99.5	100.0	150.7	141.0
Г. Ахриева цIерагIа «Электроинструмент» яха завод	100	113.8	99.5	102.0
«Трансмаш» яха завод	100	140.7	87.5	113.4
Электромеханически завод	100	1,8-зза	74,7	92.2
Мединструментий Гудермесски завод	100	102.6	100.7	100.1
Биохимически завод	100	1.7-зза	111,5	114,2
«Терек» яха ПМДО	100	85,5	92.2	92,9
Электроремонтни завод	100	35.5	101.4	88.3
«Союзавтоматстром» яхача ВНПО опытно-экспериментальни завод	100	100,0	97.8	100.2
Цементни завод	100	88.8	94,1	101,4
«Стройиндустрия» яха объединени	95,4	—	93.7	96.0
Карьероуправлени	100	133,3	121,5	137,9
Грозненски ремонтно-механически предприяти	99,3	70,8	63,1	77,2
«Аргунводпром» яха производственни объединени	100	100,0	93,9	100,7
«Чеченингушмелиорация» яхача объединене ЖБИ Аргунски завод	100	100,0	80,6	79,4
«Автоспецоборудование» яха опытно-экспериментальни завод	100	108,5	103,9	105,4
Назрановски трикотажни фабрика	73,3	50,2	78,0	95,2
Производственни швейни объединени	98,7	100.2	98.2	100,2
Грозненски кога гIирс бу фабрика	100	100,0	95,8	97,8
«Чеченингушхлебопродукт» яха производственни объединени	100	99,2	117,5	88,7
«Чеченингушхлебпром» яха производственни объединени	100	101,5	93,0	92.7
Грозненски экспериментально-механически завод	100	100,0	115,2	120.2
«Чеченингушстройматериалы» яха производственни объединени	86,1	83,0	88,6	98,9
НГIАССР моттигерча промышленноста территориальни производственни объединени	100	82,2	108,1	130,0
НГIАССР Госагропром	99,6	130,4	100,9	103,8

1989 шера 13 марта хIатIаотташ договораш а оттадаь 1989 шера поставкаш е езача ерригача продукцех 95 процент яр оформить ьяьр промышленни предприятешеи объединенешеи.

Январе-феврале баь хинна пайда соахкарча цу хэнаца нийсбича 18,8 процент алсамбаьннаб. 105 процент кхоачашъяьй планови задани. Пайда бара план кхоачашъяьяц хIара 9-ча промышленни предприяте.

Дукха да хIанз а дIателаш дола гIодаш. 1989 шера январе-феврале уж техкад 1,0 млн. сома маьха, цу даькъе эшшача боараме поставкаш ца ярах дIатекхар 305 эзар сом а долаш.

Агропромышленни комплекс. Республика агропромышленни комплекса къахьегам хоша шоай низаш тIадерзадаьд юртбоахама продукци кийчъяра боарамаш дегIакхувлара йола чIоаггIа база хьаяра.

Республика кхашка дIаса даржаш латт бIаьстан-кхашкара балхаш: бIаьсте дув ялаташ дIадер, гурахьа дийнача ялаташта Iунал дэр, техника кийчъяр.

Соахка хиннарел дикка лакхагIа я бIаьсте дувш дола ялаташ дIадера йола колхозашкареи совхозашкареи балхий темпаш. Апрель бутт болалуча хана республика боахамашка бIаьсте дувш дола ялаташ дIадийна баьннаб 35,2 эзар гектар хулача кхайтIа, 1988 шера 4-ча апрелага тIаккхоачаш дIадийна хинначул 6,7 эзар гектар (23 процент) дукхагIа да из. ДIае йолаяьй коартолаши баьцадаараши.

БIаьстан-кхашкарча балхашта техника кийчъяра гIулакх доаггIача тайпара болча бехктокхамца кхоачашдаьдац юртарча механизаторашa. Юрта боахама техника кийча хилара боарам дикка лохагIа ба соахка хинначул.

Фермашка чакхдоаккхаш латт хьайбаш Iангара дахара гIулакх. Укх Iангара уж доахача юкъа алсамбаьннаб дулх даккхаран из паччахьалкхенга дIадаларан боарам. Цунца цхьана 1987 — 88 шера октябра - марта юкъаца нийсдича паччахьалкхенга кIезигагIа йохкаш я яьккха шурен фуаши.

Колхозашка, совхозашка а боахамашта юкъерча организацешка а хьайбаш леладара керттера продукци кийчъелга:

	1988 ш. I-гIа квартал	1989 ш. I-гIа квартал	1989 ш. I-гIа квартал 1988 ш. 1-ча кварталца процентащца нийсйича
Дулх (хьайбаш доадаьчул тIехьагIа) — эзар тонн	4,6	5,2	114
Шура — эзар тонн	24,9	24,4	98
Котамий фуаш — млн. фуъ	23,1	12,1	52
ХIара IаттагIара юкъера лаьрхIача йоаккхаш йола шура — кг.	522	302	96
ХIара котамагара юкъера лаьрхIача доаккхаш дола фуаш —	34	26	76

ЛоархIаме алсамдаьннад дулха лаьрхIа доахани коа тIара оалхазараши дохкара боарамаш Ачхой-Мартановски, Гудермесски, Наурски, Ножай-Юртовски районий боахамашка. Духхьал Веденски Урус-Мартановски районашка мара лаьгIденнадац дулха доаккхилга. Деттача доахана Iула продуктивность лаьгIъялар а из кIезигдалар а бахьан долаш кIезигъеннай республике йоаккхаш йола шура. Юкъара йоаккхаш йола шура лоархIаме кIезигъеннилга нийсдалийтад Малгобенскии, Шалинскии, Шелковскии районий боахамашка.

Боахамий ерригача категорешка 1989 шера 1-ча квартале хьайбаш леладара керттерча продукташта паччахьалкхен закупкаш елга:

	I-гIа квартал 1988 ш.	I-гIа квартал 1989 ш.	1989 ш. план кхоачашъяра процент	1989 ш. I-гIа квартал 1988 ш. 1-ча кварталца нийсйича
Хьайбаш коа тIара оалхазараши дийна доллаше эзача—эзар тонн	8,3	8,4	105	101
Шура (эзар тонн)	22,5	21,8	100,5	96
Фуаш (млн. фуъ)	24,3	11,1	48	46

Паччахьалкхенга доахани коа тIара оалхазараши дохкара боарамаш лоархIаме алсамдоахилга карагIдийннад Гудермессии, Наурски, Сунженски районий боахамашта. Веденски, Ножай-Юртовски, Урус-Мартановски, Шалински, Шелковски районий боахамаша кхоачашъяьяц доахани коа тIара оалхазараши нйдара паччахьалкхен план.

Паччахьалкхенга шура йохкара план кхоачашъяьяц Гудермесски, Наурски, Ножай-Юртовски районий боахамаша.

Республика агропромышленни комплекс дегIакхувлара дIаяхийтай 15,4 млн. сома маьха капитальни вложенеш, е белгалъяьккхача шера лимитах 12 процент яраш. Цу средствахех 13,4 млн. сом, е 87 процент яраш дIаяхийтай юртбоахам дегIакхувлара.

Капитальни гIишлошъяр. Паччахьалкхен капитальни вложеней чотагIа 1989 шера 1-ча квартале болх бе йолаялийтай 19,4 млн. сома маьха керттера фондаш. 42,6 млн. сома маьха, е цу юкъа оттаяьча лимита 81 процент, йола паччахьалкхен централизованни капитальни вложенеш караерзаяьй. 26,1 млн. сома маьха боараме йолча шоай доалахьарча средствах пайда ийцаб предприятешеи организацешеи. Капитальни вложеней юкъарча боарамера цар дакъа хилар 38 процент. ГIишлон-монтажни организацеша кхоачашдаьча балхий подрядни организацей боарам 1988 шера 1-ча кварталца нийсбича 8 процент кIезигбеннаб.

1989 шера аьттув баьннабац капитальни вложенеш дIа-са екъаенна хилар дIадаккха. Производственни гIишлошъяра фронт готъе. ГIишлошъеча хIанз йолаш йола боахама механизм тIаерзаяь я кертерча даькъе объекташ юкъейоалаяра а доацаш, валови хьокхамаш лахара. Нагахьа санна бIарчча хьанийцача гIишлон-монтажни организацеша шоай низашца деча балхий 1-ча квартала план 99,2 процент кхоачашъяьяле, пусковой объекташка гIишлон-монтажни балхаш дара объем 91 процент мара кхоачашъяьц.

Транспорти бувзами. 1989 шера хьалхарча квартала план 95,2 процент кхоачашъяьй мовхьаш тIадоттара план. Къулбаседа-Кавказски машиннаькъа Грозненски отделене. ХьавIашагI а теха дIахьожаяьй деза мовхьаш кхухьа 3 эзар поезд, соахка цу юкъа хинначул 14 процент кIезигагIа я уж. Царца дIадихьад 1,7 млн. тонн мовхьаш. Мовхьаш дIаккхахьара график хьаготтаяр бахьан долаш мукъаялийтай 0,7 эзар вагонаш, 1988 шера 1-ча квартале, хинначул 44,5 процент кIезигагIа я уж. Вагона оборот яра план 98,8 процент кхоачашъяьй. 26,5 процент лохъеннай мовхьаш кхухьача вагоний овсарле. Соахкарча йоаггIаш йолча юкъаца нийсдича 13,7 процент лаьгIъеннай локомотивай овсарле, лаьгIъеннай мовхьаш кхухьа поездаш лелара сухал. ХIанз а долаш да пассажирашта гIулакх деча даькъе кхоачамбоацараш, поездаш тIехьаювла моттигаш, наькъагIа мовхьаш довш а нийсдолийт. Машиннаькъа подъездной наькъаш тIа тIадоттара-Iодоассадара балхаш делга доаггIача бесса дика вIаштIехьдоаккхилга Iалашдац цхьайолча предприятешеи организацешеи.

Юкъара пайда нйбара йолча автомобильни транспортаца 1989 шера 1-ча квартале дIадихьад 2,7 млн. тонн мовхьаш, цу даькъе договорегIа — 2,4 млн. тонн. 1988 шера йоаггIаш йолча ханаца нийсдича перевозкай боарам 0,6 процент лаьгIбеннаб. Автобусашцеи таксешцеи пассажираш дIа-са кхувларах йолча валови доходий план 92,8 процент кхоачашъяьй, соахка хиннарашца нийсйича 4,6 процент кIезигагIа хиннай доходаш.

Бувзама продукце боарамех йола план 102,3 процент кхоачашъяьй бувзама производственно-технически управлене предприятеша. 2,5 млн. сома (планага диллача 103 процент) маьха гIулакхаш даьд бахача наха. Керттера балхаш кхоачашдарах яьй 6,4 млн. сом доходаш. Городерчен юрташкарчен моттигашка бувзама средстваш дегIакхувлара белгалъяха заданеш кхоачашъелга Iалашдаьдац.

Городерчен юрташкарчен моттигашка керттера телефонии аппараташ алсамъяхара задании 72 процент кхоачашъяьй, цу даькъе бахача нахагара яраш — 63 процент, хIаьта радиотрансляцинни точкаш оттаяра — 85 процент. Телефонаш оттаяра даькъера кхоачаш ца еш йиса заявкаш хIанз а тоъал лукха я.

Статистика республикански управлени